

Asia: VN/1972/2020

1. Selonteon tarkoitus, lähtökohdat

Selonteossa annetaan linjaukset koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi niin, että ne palvelevat Suomea, suomalaisia ja ihmiskuntaa laadukkaasti ja vaikuttavasti. Selonteossa esitetään kohti 2040-lukua ulottuva koulutuksen ja tutkimuksen visio ja linjataan tarvittavat voimavarojen, rakenteiden ja ohjauksen muutokset, joilla vastataan ja vaikutetaan kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön muutostekijöihin ja luodaan merkityksellisen elämän edellytykset.

Tavoitetilan ja sen saavuttaminen pohjautuu koulutuksen ja tutkimuksen tilannekuvaan sekä keskeisiin toimintaympäristön tekijöihin. Nämä tekijät on huomioitu monipuolisesti. Lisäksi on otettu huomioon tulevat rakenteelliset toimintaympäristöä muuttavat prosessit, kuten mm. sote-uudistus, lapsiperhepalveluiden uudistaminen ja työllisyyden hoidon kunta-valtiosuhteen uudelleen arviointi.

Selonteon tarkoitus, lähtökohdat ja laatimisprosessi kohdassa on nostettu esille perinteinen luottamus toimijoiden autonomiseen asemaan ja valtiovallan keskeiset ohjausvälineet lainsäädäntö, rahoitus ja informaatio-ohjaus. Luottamus kuntien tekemiin ratkaisuihin palveluja tuotettaessa on tärkeä, koska kunnan päättäjät ja virkamiehet tuntevat kunnan palvelurakenteet ja pystyvät nopeasti reagoimaan tarvittaviin mahdollisiin muutoksiin ilman valtiovallan liian tiukkaa ohjausta.

2. Visio/tavoitetila-koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Selontekoon kirjattu visio on hyvä ja huomioi ihmisen elämänkaaren eri vaiheet. Lisäksi se huomioi kansakuntana Suomen mahdollisuudet ja luo tavoitetilan ja kuvan siitä, miten sivistys tulee näkymään Suomessa ja mihin koulutuksen –ja osaamisen avulla pyritään.

3. Koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteet ja toimenpiteet

3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Laadukkaan varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen vaikuttavuus hyvinvointiin ja oppimiseen on pystytty toteamaan tutkimuksella. Kuitenkin on syytä pureutua siihen, miksi oppimistulokset ovat laskeneet ja asenteet oppimista kohtaan heikentyneet. Olisiko varhaiskasvatusta ja esi- ja perusopetusta viетävä enemmän perhettä tukevaan suuntaan ja nostettava tässä kohtaa esille myös koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteeksi perheen tukeminen ja tutkimuskohteeksi yhteistyön selkeämpi rakenne. Lapsen hyvinvointiin tarvitaan muutakin kuin varhaiskasvatus ja esi- ja perusopetus. Näillä palveluilla ei voida lisätä riittävästi hyvinvointia, vaikka niihin suunnattaisiin lisää resursseja, jos syyt eriarvoistumiseen ja syrjäytymiseen jatkavat kasvua. Esille nostetut tavoitteet ja luetellut toimenpiteet ovat olleet tukimuotona jo vuosia, mutta pahoinvointi lisääntyy. Tärkeimmät esille nostetut sanat kyseisessä kohdassa ovat

moniammatillisuus, matalan kynnyksen palvelut ja sivistystoimen ja sosiaalitoimen- ja terveystoimen, kuntien ja maakuntien alueiden yhteistyö. Lisäksi alalle pätevien työntekijöiden saaminen ja toimenpiteet sen mahdollistamiseksi tulevaisuudessa tulee olla merkittävässä roolissa, jotta voidaan puhua varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen laadusta ja sen kehittämisestä.

Lainsäädännön ja rahoituksen uudistaminen ovat askel oikeaan suuntaan. Laatumittareita ja laatukortteja on koeponnistettu aikaisemmin perusopetuksessa. Sen anti jäi vähäiseksi. Uusien laatutason mittareiden tulee kohdentua suoraan niihin tavoitteisiin, joista on saatavana todellista tietoa päätettäessä lasten ja nuorten elämään vaikuttavista asioista.

3.2 Toinen aste

Toisen asteen opintojen kohdalla korkeatasoinen koulutus on lähtökohta, joka mahdollistaa niin yhteiskunnassa kuin työelämässä toimimisen. Lisäksi se antaa niille opiskelijoille, jotka haluavat kehittää osaamistaan myöhemmin, joustavan mahdollisuuden siirtyä jatkamaan opintoja. Tämä on kiitettävästi huomioitu selonteossa. Henkilökohtaistaminen ja opintojen seuranta on nostettu tekijöiksi, joita tulee tavoitella opintojen edetessä. Tärkeäksi on nähty opintojen väliarviointi ja opintojen suorittamisen aikana saatava tieto saavutetuista osaamisalueista, mitä opiskelija hallitsee ja mihin hän tarvitsee tukea ja lisää ohjausta, jolloin riittävän ajoissa pystytään tukemaan opiskelijan opintoja. Tätä näkökulmaa on todella syytä korostaa. Ohjaus ja opiskelijan niin henkinen kuin oppimisen tukeminen tulee olla saavutettavissa koko opintojen ajan.

Toisen asteen tarkastelunäkökulmana on vahvemmin ammatilliset opinnot ja niiden monipuolistaminen mm. näkemys yleissivistävien opintojen lisäämisestä ammatilliselle puolelle. Niin kauan kuin lukiopuolen opetussuunnitelma on niin tiukka, ettei sinne opiskelija pysty ottamaan ammatilliselta puolelta tarjolla olevia opintokurseja, ei voida puhua lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen raja-aitojen madaltamisesta. Herää kysymys onko edelleen ammatillinen puoli se, joka tarvitsee lukiokoulutusta, mutta lukiokoulutus ei tarvitse tai ei pysty hyödyntämään ammatillista koulutusta riittävästi. Lukiokoulutuksen opetussuunnitelmaa on kehitettävä selonteossa todetulla tavalla. Mutta mihin suuntaan, että lukion opiskelija myös saa sen uudistamisesta hyödyn.

Ammatillinen koulutus antaa hyvän mahdollisuuden siirtyä työelämään, jos opiskelija on saanut laadukasta opetusta ja ammattialan vaatimat riittävät valmiudet työelämän tarpeisiin. On kiinnitettävä huomiota, miten työelämään siirtymistä voitaisiin parantaa. Miten saataisiin kynnys yhden henkilön yritysten perustamiseen todella matalaksi niillä ammatillisilla aloilla, joissa on pulaa tekijöistä ja joista siirtyy eläkkeelle vuosien aikana vahvaa ammattitaitoa.

Näyttötutkintomahdollisuuksia olisi lisättävä ammatillisen puolen koulutuksen käyneille henkilöille, että ammatillisen puolen osaajat voisivat tehdä koulutuksen saatuaan itsenäisesti niitä töitä, mihin heidät on koulutettu. Näyttötutkinnot ja näyttöosaaminen tulisi olla helposti tarjolla kaikille jo opintojen päättyessä, jolloin valmistuneet voisivat siirtyä joustavasti työllistämään itsensä oman koulutuksensa aloilla, mikäli itsenäinen yrittäminen edellyttää kyseisellä koulutusaloilla erillistä lupaa tai näyttötutkintoa itsenäiseen työskentelyyn. Näyttöosaamisen kautta valmistunut voi osoittaa omaavansa itsenäiseen työhön riittävät valmiudet. Muun muassa asentajien näyttötutkinto itsenäiseksi yrittäjäksi. On myös muita ammatillisia aloja, joissa edellytetään joko korkeakoulututkintoa tai yrityksessä työskentelyä, että saa oikeudet ammatin harjoittamiseen, vaikka ammatillinen koulutus itsessään antaisi riittävät valmiudet työhön. Tämä siirtyminen oman alan töihin tulee tehdä helpommaksi ja sitä tulee kehittää, että koulutuksen saanut henkilö olisi varma osaamisestaan ja pystyisi työllistämään itsensä omatoimisesti koulutuksen jälkeen.

Vapaan sivistystyön merkitystä ei toisen asteen opiskelijoiden koulutustarjonnan monipuolistajana saa unohtaa. Tarvitaan eri oppilaitosten ja koulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä. Suomen koulutusjärjestelmä- kaaviossa on nähtävissä vapaa sivistystyö ja taiteen perusopetus koko ajan varhaiskasvatuksesta tohtorintutkintoon saakka yhdenvertaisena koulutuksen antajana.

Rahoituksen, lainsäädännön ja toisen asteen koulutuksen järjestämisen on vastattava ja muutettava yhteiskunnan muutostarpeiden pohjalta.

3.3 Korkeakoulut

Suomen kehittymisen edellytyksenä osaamistason nousu on erittäin tärkeä tavoite. Tarvitsemme huippuosaajia. On oltava hyvät ja helpot koulutusreitit, että kaikki potentiaaliset henkilöt saavat mahdollisuuden osoittaa osaamisensa. Nykyinen korkeakouluopintoihin hakeutuminen jättää edelleen ulkopuolelle niitä henkilöitä, jotka pystyisivät suorittamaan korkeakoulututkinnon. Edelleenkin Suomessa ei keskustella siitä, että korkeakoulututkintoon olisi nykyistä vapaampi mahdollisuus hakeutua. Mikäli opinnoissa ei ensimmäisen vuoden jälkeen menesty voitaisiin opiskelijalle tehdä muu henkilökohtainen koulutussuunnitelma ohjauksen avulla. Samoin ammatilliselta puolelta korkeakouluihin tai yliopistoon hakeutuville voitaisiin ensimmäisen vuoden aikana järjestää valmentavaa opetusta opintoihin, jolla voitaisiin paikata osaamisvajetta tarvittaessa. Tämän tarpeellisuus on nähty maahanmuuttajien kohdalla. Ehkä syyt olisi nähdä laajemmin valmentavan opetuksen tarve myös muiden opiskelijoiden kohdalla. Mikäli ammatillinen koulutus on tarkoitus pitää laadukkaana ja keskittyä antamaan erinomainen osaaminen omalla ammattikoulutusosalalla ei opintoihin tule niinkään lisätä yleisopintoja vaan oman alan kautta kehittää kielellisiä ja matemaattisia valmiuksia. Ammatillista koulutusta ei voida rätälöidä niin kevyeksi, että siihen voitaisiin lisätä yleissivistäviä opintoja kaikille. Mahdollisuus ottaa lisäopintoja on oltava halukkailla ja kahden tutkinnon suorittamista voidaan kehittää. Koko ajan koulutuksessa on rinnalla kuljetettava oman ammattialan erikoisopintoja, jotka voidaan osoittaa kielten tai matemaattisten taitojen vahvistamiseen.

Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisääminen on välttämätön tavoite tutkintomäärien lisäämiseksi. Kunnissa kaksoistutkintomahdollisuuden tarjoavat lukiot voivat osaltaan edesauttaa siirtymistä toiselta asteelta korkeakouluun myös ammatilliselta puolelta mahdollistamalla kielellisten ja matemaattisten valmiuksien vahvistamista. Avoimen korkeakoulun väylän hyödyntäminen auttaa tavoitteen saavuttamisessa ja entistä merkittävämmiin lisäisiin alueellista tasa-arvoa. Digitalisaatio ja joustavien opiskelumahdollisuuksien tarjoaminen palvelisi samaa tavoitetta. On oleellista, että korkeakoulutusta tarjotaan laajasti eri puolilla maata. Yhteiskunnan palvelurakenteen kannalta on tärkeää, että korkeakoulut voisivat reagoida nopeammin lisääntyviin koulutus- ja tutkintotarpeisiin.

Rahoituksen perusteena ei saisi olla vain tutkintojen ulostuleva määrä. Laatua ei voida menettää nopeuden vaatimuksessa. Koulutuksen tulee jatkua niiden henkilöiden kohdalla, joille korkeakouluopinnot osoittautuvat haasteeksi ja tutkinnon suorittaminen keskeytyy. Rahoitusta tulisi silloin voida kohdentaa ohjaukseen ja sitä kautta niihin henkilöihin, jotka keskeytettyään korkeakouluopinnot pystyittäisiin ohjauksen avulla ohjaamaan muualle suorittamaan koulutus loppuun. Näin ei jäisi putoajia roikkumaan vaan ohjauksen tulisi olla rahoituksen piirissä silloin kun opiskelija jatkaa opintoja muualla, eikä vain keskeytä opintojaan. Nuorten ikäluokkien pieneneminen antaa tähän tulevaisuudessa mahdollisuuden.

3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Selonteon mukaan systemaattisella tiedekasvatuksella luodaan edellytyksiä sivistystason nostamiselle. Nykyisessä nopean tiedonvälityksen ja sosiaalisen median vuorovaikutteisessa yhteiskunnassa on entistä tärkeämpää, että kansalaisten medialukutaidon opetus ja tiedekasvatus

aloitetaan jo mahdollisimman varhain. Koko suomalaisen sivistyksen kannalta on olennaista, että suomalainen voi vielä tulevaisuudessakin opiskella korkeakoulututkinnon omalla äidinkielellään.

3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön merkitys, saatavuus ja saavutettavuus on nostettu hyvin esille selonteossa. Rahoituksen on turvattava jatkossa vapaan sivistystyön kehittäminen, eikä ylläpitäjälle tulisi lisätä rahoituksen ennakointiin kuuluvaa vastuuta, kun kuitenkin toiminta kohdistetaan tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti kaikille halukkaille. Toiminta tuo eri puolilla Suomea kansalaisten ulottuville elinikäisen oppimisen mahdollisuuden.

Maahanmuuttajien lukutaitokoulutus voidaan vielä vahvemmin siirtää vapaan sivistystyön toiminnaksi turvaamalla rahoituksella sen saatavuus ja riittävyys.

Vapaan sivistystyön merkitystä ei tule nähdä liian suppeana ja siksi on hyvä, että sen toiminnan kautta saavutettu osaaminen voitaisiin jatkossa tunnustaa ja viedä tietovarantoon.

3.6 Jatkuva oppiminen- työuran aikainen oppiminen

Perusasteen koulutuksen varassa olevien työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneiden koulutustarjontaa on lisättävä. Samoin kuin työn muuttumisen vuoksi osaamisen päivittäminen eri alojen tarpeisiin tulisi olla jokaisen työmarkkinoille haluavan oikeus. Uusien ratkaisujen hakeminen ja koulutuksen uudistaminen palvelemaan jo työelämässä olevia työkäisiä tai tutkinnon suorittaneita työmarkkinoiden ulkopuolella olevia potentiaalisia työntekijöitä tulee tarpeeseen.

3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selonteko tarkastelee henkilöstön koulutusta ja osaamistarpeita monipuolisesti ja huomioi alueelliset erot, eri kieliryhmien vaatimukset ja yhteiskunnan rakenteissa tapahtuvat muutokset mm. syntyvyys ja sen vaikutus koulutusmääriin. Samoin monikulttuurisuuden tuomat haasteet ja mahdollisuudet on nostettu esille. Koulutuksen painopisteiden uudelleen suuntaaminen on jo nyt havaittu tarpeelliseksi ja tulevaisuuden tuoma vaatimus vielä lisää tarvetta tehdä muutoksia opettajankoulutuksessa.

3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja –opetus ja taiteen perusopetus

Taiteen- ja taideaineiden opetus on turvattava ja mahdollistettava vähintään nykyisellä tasolla sekä perusopetuslaissa että muussa lainsäädännössä. Uusia avauksia taide- ja kulttuurikasvatukseen ja –opetukseen tulee tehdä ja sen merkitystä ihmisen henkiselle hyvinvoinnille ei voida liikaa korostaa.

3.9 Opintotuki

Opintotuen saatavuus ja myöntäminen tulisi uudistaa. Hyvä suunta on tulo rajojen korottaminen niin, että opiskelu ei sulje pois mahdollisuutta työssäkäyntiin.

Alle 30-vuotiaiden kohdalla parisuhteessa olevan lapsettoman opiskelijan opintoraha ei saisi olla riippuvainen työssä käyvän puolison tuloista. Nuorille tulee antaa mahdollisuus myös yhdessä asumiseen opiskeluaikana, eikä siitä saisi olla seurauksena opintorahan menetys opiskelevan puolison kohdalla silloin kun parisuhteessa olevista toinen valmistuu tai siirtyy työelämään. On kohtuutonta edellyttää, että yhdessä asuvien henkilöiden tulot olisivat yhteiset silloin kun ollaan vasta valmistuneita tai opiskellaan. Nykyisen opintorahan suuruuteen puolison tuloilla on vaikutusta. Vanhempien tulo rajoja ollaan tarkistamassa ja samalla tulisi tarkistaa myös lapsettoman alle 30-vuotiaiden pariskunnan työssäkäyvän puolison tulo rajoja niin, ettei niillä olisi vaikutusta opintorahan suuruuteen.

3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

- Ei lisättävää tai kommentoitavaa

3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

- Ei lisättävää tai kommentoitavaa

4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät

- Ei kommentteja